

**Қ.ЖҰБАНОВ АТЫНДАҒЫ
АҚТӨБЕ Өңірлік Мемлекеттік Университеті**

**ҒЫЛЫМИ КІТАПХАНА
АНЫҚТАМА - БИБЛИОГРАФИЯЛЫҚ БӨЛІМ**

***ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЖӘНЕ АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫ БОЙЫНША
2020 ЖЫЛЫ АТАЛЫП ӨТІЛЕТІН
ЖӘНЕ ЕСКЕ АЛЫНАТЫН
КҮНДЕР ТІЗБЕГІ***

Ақтөбе 2019

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті

Ғылыми кітапхана

Анықтама-библиографиялық бөлім

Қазақстан Республикасы және Ақтөбе облысы бойынша
2020 жылы аталып өтілетін және еске алынатын
КҮНДЕР ТІЗБЕГІ

Ақтөбе - 2019

Басылымға жауапты:
Кітапхана директоры

Мазылбекова И.У.

Құрастырған:
библиограф

Шаншарова Г.И.

АЛҒЫ СӨЗ

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті ғылыми кітапханасының анықтама-библиографиялық бөлімі 2020 жылға арналған «Қазақстан Республикасы және Ақтөбе облысы бойынша 2020 жылы аталып өтілетін және еске алатын күндер тізбегін» дайындап шығарды.

Күнтізбеге тарихи, рухани және мәдени маңызы бар оқиғалар, мемлекеттің қалыптасуы мен нығаюына зор үлес қосқан, халыққа кеңінен танымал қайраткерлердің, ғылым мен өнердің көрнекті қайраткерлерінің мерейтойлары енгізілді. Сонымен қатар, қазақстандық Кеңес Одағы Батырларының мерейтойлық күндері, Қазақстан Республикасының ұлттық, мемлекеттік, кәсіптік және өзге де мерекелі күндер берілген.

Күнтізбе хронологиялық ретпен жүйеленген. «Туған күні, айы белгісіз қайраткерлер, мекемелер мен тарихи оқиғалар тізімі» жеке топтастырылған. Жұлдызшамен (*) белгіленген күндерге қысқаша анықтама жазылды. Көмекші құрал ретінде есімдердің алфавиттік көрсеткіші берілген.

Күнтізбе кітапханалар мен мәдени мекемелерге, бұқаралық ақпарат құралдары қызметкерлеріне және көпшілік қауымға арналған.

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЖӘНЕ
АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫ БОЙЫНША
2020 ЖЫЛЫ АТАЛЫП ӨТІЛЕТІН ЖӘНЕ
ЕСКЕ АЛЫНАТЫН КҮНДЕР ТІЗБЕГІ**

ҚАҢТАР

- 1 қаңтар*** Республикалық «Қазақстанская правда» газеті шыққанына 100 жыл (1920)
- 1 қаңтар** Жақсылық Тасмамбетов, физика-математика ғылымдарының докторы, профессор, туғанына 75 жыл (1945)
- 5 қаңтар*** Қадыр Мырзалиев, халық жазушысы, ақын, туғанына 85 жыл (1935-2011)
- 6 қаңтар** Исатай Нурлыбаев, профессор химия ғылымдарының кандидаты, техника ғылымдары докторы, туғанына 80 жыл (1940)
- 12 қаңтар*** Сәбит Досанов, жазушы, туғанына 80 жыл (1940)

АҚПАН

- 2 ақпан*** Мұхтар Мағауин, жазушы, туғанына 80 жыл (1940)
- 13 ақпан*** Ескендір Хасанғалиев, әнші, композитор, ҚазКСР еңбек сіңірген әртісі, ҚР халық әртісі, туғанына 80 жыл (1940)

19 ақпан

Сапар Байжанов, жазушы, журналист,
туғанына 90 жыл (1930-1999)

НАУРЫЗ

1 наурыз

Қазақстан халқы Ассамблеясының
құрылғанына 25 жыл (1995)

20 наурыз*

Тұманбай Молдағалиев, халық ақыны,
туғанына 85 жыл (1935-2011)

21 наурыз*

Қуандық Шаңғытбаев, ақын, туғанына 95
жыл (1925-2001)

22 наурыз

«**Ана тілі**» газетінің шыға бастағанына 30 жыл
(1990)

СӘУІР

1 сәуір

Нұрғиса Тілендиев, сазгер, дирижер, туғанына
95 жыл (1925-1998)

19 сәуір

Адам Мекебаев, жазушы, ақын, публицист,
туғанына 80 жыл (1940-2014)

22 сәуір*

Сәбит Мұқанов, жазушы, қоғам қайраткері,
туғанына 120 жыл (1900-1973)

МАМЫР

- 9 мамыр*** **Мекемтас Мырзахметұлы**, абайтанушы, филология ғылымдарының докторы, профессор, туғанына 90 жыл (1930)
- 9 мамыр** **Ұлы Жеңіске – 75 жыл** (1945)
- 10 мамыр*** **Мейірхан Ақдәулетұлы**, ақын, туғанына 70 жыл (1950)
- 12 мамыр** **Әнуар Әлімжанов**, жазушы, публицист, туғанына 90 жыл (1930-1993)
- 16 мамыр*** **Есенбай Дүйсенбаев**, көрнекті қазақ ақыны, туғанына 80 жыл (1940-2011)
- 30 мамыр** **Өмірзақ Шанов**, суретші, мүсінші, туғанына 70 жыл (1950)

МАУСЫМ

- 1 маусым*** **Рымғали Нұрғали**, филология ғылымының докторы, профессор, туғанына 80 жыл (1940-2010)
- 1 маусым** **Қайрат Байбосынов**, әнші, туғанына 70 жыл (1950)
- 15 маусым*** **Әлия Молдағұлова**, Кеңес Одағының Батыры, мерген, ефрейтор, туғанына 95 жыл (1925-1944)

ШІЛДЕ

- 6 шілде*** **Нұрсұлтан Назарбаев**, Елбасы, туғанына 80 жыл (1940)
- 25 шілде*** **Шәмшиябану Сатпаева**, әдебиеттанушы, филология ғылымдарының докторы, профессор, академик, туғанына 90 жыл (1930-2002)
- 29 шілде*** **Қайыр Жұбанов**, ғалым, техника ғылымдарының докторы, профессор, туғанына 85 жыл (1935)

ТАМЫЗ

- 10 тамыз*** **Абай Құнанбайұлы**, ақын, ағартушы, туғанына 175 жыл (1845-1904)
- 15 тамыз** **Шәмші Қалдаяқов**, композитор, туғанына 90 жыл (1930-1992)
- 26 тамыз*** **Қожабай Жазықов**, Кеңес Одағының Батыры, туғанына 100 жыл (1920-1982)
- 30 тамыз** **Қазақстан Республикасы Конституциясына** 25 жыл (1995)

ҚЫРКҮЙЕК

- 5 қыркүйек*** **Жұбан Молдағалиев**, ақын, туғанына 100 жыл (1920-1988)

ҚАЗАН

- 3 қазан*** **Иса Байзақов**, қазақтың халық ақыны, әнші, домбырашы, композитор, туғанына 120 жыл (1900-1946)
- 4 қазан** **Мәжит Мұқанов**, психология ғылымының докторы, профессор, туғанына 100 жыл (1920-1986)
- 5 қазан** **Кәрім Айнабеков**, ақын, туғанына 80 жыл (1940)
- 23 қазан** **Жақсылық Айжанов**, ақын, туғанына 70 жыл (1950)

ҚАРАША

- 10 қараша** **Үмбетай Уайдин**, ақын, сатирик, туғанына 85 жыл (1935-2018)
- 24 қараша** **Сапарғали Бегалин**, жазушы, қазақ балалар әдебиетінің негізін салушы, туғанына 125 жыл (1895-1983)
- 24 қараша*** **Міржақып Дулатұлы**, ақын, жазушы, ХХ ғасырдың басындағы қазақ мәдениеті мен әдебиетінің ірі өкілі, туғанына 135 жыл (1885-1935)
- 27 қараша** **Қалдыбай Бектаев**, ұстаз-ғалым, математик, лингвист, филология ғылымының докторы, профессор, туғанына 100 жыл (1920-1996)

ЖЕЛТОҚСАН

- 19 желтоқсан*** **Төлеген Тоқтаров**, Кеңес Одағының Батыры, туғанына 100 жыл, (1920-1945)
- 24 желтоқсан*** **Бауыржан Момышұлы**, қазақ совет жазушысы, Совет Одағының батыры, Ұлы Отан соғысының ардагері туғанына 110 жыл (1910-1982)
- 27 желтоқсан** **Мұхамеджан Қаратаев**, қазақ әдебиеттанушысы, жазушы, критик, Қазақ ССР ғылым Академиясының академигі, туғанына 110 жыл (1910-1995)

ТУҒАН КҮНІ, АЙЫ БЕЛГІСІЗ ҚАЙРАТКЕРЛЕР, МЕКЕМЕЛЕР МЕН ТАРИХИ ОҚИҒАЛАР ТІЗІМІ

- **Абыл Тарақұлы**, күйші, халық композиторы, туғанына 200 жыл(1820 – 1892)
- **Айшуақ хан**, туғанына 300 жыл (1720-1810)
- **Ақтамберді Сарыұлы**, әйгілі жырау, батыр, қоғам қайраткері, туғанына 345 жыл (1675-1768)
- **Ақтан батыр**, туғанына 250 жыл (1770-1854)
- **Ақтан Керейұлы**, ақын, туғанына 170 жыл (1850-1912)
- **Әбу-Насыр әл-Фараби**, ұлы ойшыл-ғалым, туғанына 1150 жыл (870-950)
- **Бекет Мырзағұлұлы**, қазақтың әйгілі батыры, ағартушы, сәулетші, туғанына 270 жыл (1750-1813)
- **Бөкенбай батыр Қараұлы**, кіші жүз батыры, туғанына 340 жыл (1680-1774)
- **Былшық би**, туғанына 160 жыл (1860-1933)
- **Дәулеткерей Шығайұлы**, күйші, туғанына 200 жыл (1820-1887)
- **Доспамбет жырау**, туғанына 530 жыл (1490-1523)
- **Жиенғали Тілепбергенов**, жазушы, драматург, туғанына 125 жыл (1895-1933)

- **Жүсіп Баласағұни**, ақын, ойшыл, ғалым, мемлекет қайраткері, туғанына 1000 жыл (1020)
- **Қазтуған Сүйіншіұлы**, жырау, туғанына 600 жыл (1420-ө.ж.б.)
- **Қазақ хандығының құрылғанына 555 жыл (1465)**
- **Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ** құрылғанына 85 жыл (1935)
- **Махмуд Қашқари**, XI ғасырдың көрнекті ғұлама ғалымы, туғанына 990 жыл (1030-1126)
- **Мөңке би**, туғанына 345 жыл (1675-ө.ж.б)
- **Нұрпейіс Байғанин**, ақын, туғанына 160 жыл (1860-1945) *
- **Сұлтан Баймағамбетов**, Кеңес Одағының Батыры, туғанына 100 жыл (1920-1943)
- **Тәуке хан**, қазақ ханы, туғанына 340 жыл (1680-1718)
- **Тілеу Айтұлы**, би, батыр қолбасшы, туғанына 390 жыл (1630-1684)

МЕРЕЙТОЙЛЫҚ КҮНДЕРГЕ ҚЫСҚАША АНЫҚТАМА

1 қаңтар

*Республикалық
«Казахстанская правда» газеті
шыққанына 100 жыл (1920)*

«Казахстанская правда» - республикалық қоғамдық-саяси газет, Қазақстандағы беделді мерзімді басылымдардың бірі. Құрылтайшы және шығарушы – «Казахстанская правда» республикалық газеті ашық акционерлік қоғамы. 1920 жылдың қаңтарынан қыркүйегіне дейін «Известия киргизского края», 1921 жылдың 1 шілдесінен 1923 жылдың 18 қарашасына дейін «Степная правда», 1923 жылдың желтоқсанынан 1931 жылдың аяғына дейін «Советская степь» атауымен жарық көрді. 1932 жылдың қарашасынан «Казахстанская правда» атымен шығып келеді. 1920 жылы Қырғыз (Қазақ) ревкомының, 1921-23 жылы РК (б) П Қырғыз (Қазақ) ОАК және Кәсіпшілер одағы кеңесінің, 1937-91 жылдары Қазақстан КПОК-і, Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесі мен Министрлер Кеңесінің органы болды, 1957 жылы ұйымдастырушылық және насихаттық қызметі үшін он мыңыншы санының жарық көруіне байланысты Еңбек Қызыл Ту орденімен марапатталды. 1991 жылдан республикалық, қоғамдық-саяси газет. «Казахстанская правда» еліміз бастан өткерген тарихи кезеңдер мен оқиғаларға дер кезінде үн қосып отырады. Республиканың саяси, әлеуметтік, экономикалық және мәдени өміріндегі жаңалықтарды жиі жариялап тұрады. Аптасына 5 рет орыс тілінде шығады.

5 қаңтар

ҚАДЫР МЫРЗАЛИЕВ
туғанына 85 жыл (1935-2011)

Қадыр Ғинаятұлы Мырзалиев, 1935 жылы 5 қаңтарда Орал облысының Жымпиты кентінде туған. Ақын, Қазақстанның халық жазушысы (1995), ҚР Мемлекеттік сыйлығының иегері. 1958 жылы Қазақ мемлекеттік университетінің филология факультетін тәмамдаған. Еңбек жолын сол кезде жаңадан ашылған балалар журналы «Балдырғаннан» бастаған. «Жұлдыз» журналы редакциясында поэзия және сын бөлімінің меңгерушісі, жауапты хатшы, бас редактордың орынбасары, 1968-1973 жылдары «Жазушы» баспасында қазақ поэзиясы бөлімінің меңгерушісі, «Балауса» баспасының редакторы, кейін Қазақстан Жазушылар одағында поэзия секциясының кеңесшісі болған. 1966 жылы «Ой орманы» жинағы үшін Қазақстан Ленин комсомолының сыйлығы берілді. 1980 жылы «Жерұйық» жыр кітабы үшін Қазақ КСР Мемлекеттік сыйлығының лауреаты атанды. Ол Қазақстанның халық жазушысы. 2001 жылы Тәуелсіз «Тарлан» сыйлығын алды. Оның жетпістен астам поэзиялық, прозалық, сондай-ақ әдеби-сын кітаптары жарық көрді, өлеңдері мектеп оқулықтарына енді. Ал әнге арнап жазылған өлеңдерінің саны екі жүзден асты. Тұңғыш жинағы «Көктем» 1959 жылы жарық көрді. 1966 жылы «Ой орманы» өлеңдер жинағы үшін Қадыр Мырза Әліге Қазақстан Ленин комсомолы сыйлығының лауреаты атағы берілді. 1980 жылы «Жерұйық» жыр кітабы үшін ол Қазақ ССР Мемлекеттік сыйлығының лауреаты атанды. 2001 жыл Тәуелсіз «Тарлан» сыйлығына ие болды. 1993 жылы Қадыр Мырза Әлі өлемдік поэзияға қосқан аса зор еңбегі үшін Моңғолияның халықаралық «АВЪЯС» сыйлығын алды. Қадыр Мырза Әлі Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесіне екі рет депутат болып сайланды, Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесі Президиумының мүшесі болды. Соңғы жылдары ақынның он алты томдық таңдамалары жарық көрді. 2003 жылы Санкт-Петербургтің «Славия» баспасында «Прапамять» атты үлкен бір томдығы орыс тілінде басылып шықты. Ақын, Қадыр Мырзалиев 2011 жылы дүниеден озды.

12 қаңтар

СӘБИТ ДОСАНОВ
туғанына 80 жыл (1940)

Сәбит Досанов 1940 жылы 12 қаңтарда Қостанай облысы, Аманкелді ауданының Байғабыл ауылында туған.

1985–1989 жж. КСРО әдебиет қоры Қазақ бөлімшесінің директоры, 1991–1995 жж Республикалық Халық шығармашылығы және мәдени қызмет көрсету орталығының Бас директоры, 1996–1997 жж. мемлекеттік «Қайнар» баспасының Бас редакторы болып істеді. Т.Жүргенов атындағы Өнер академиясында ұстаздық қызмет атқарған. Африкадағы Дунду, Қазақстандағы Қостанай қалаларының, Ақсуат, Аманкелді аудандарының құрметті азаматы. Көптеген роман, повесть, әңгімелердің авторы. «Қайырлы тан», «Жанр тағдыры», «Сексен бестің көктемі», «Адаспаңдар, адамдар», «Тотем под чадрой», «Тензор степного кургана» атты кітаптары бар.

1998 жылы мемлекеттік «Санат» баспасынан қазақ тілінде, ал 2003 жылы Мәскеудің «Советский писатель» баспасынан орыс тілінде «Жиырмасыншы ғасыр» романы жарық көрді. 2002 жылы «Советский писатель» баспасынан таңдамалы шығармаларының бір томдығы жарыққа шықты. «Дауыл», «Ертең бюро» атты драмалары М.Әуезов атындағы академиялық драма театрында, Атырау, Жезқазған, Семей, Тараз, Бішкек қалалары сахналарында қойылды. ҚР Мемлекеттік сыйлықтың иегері, жазушы, М.Шолохов атындағы Халықаралық сыйлықтың лауреаты, Ресей педагогика және әлеуметтік ғылымдар академиясының академигі.

2 ақпан

МҰХТАР МАҒАУИН
туғанына 80 жыл (1940)

Мұхтар Мағауин — тарихшы, жазушы, қазақтың ауыз әдебиетін зерттеушісі ғалым. Филология ғылымдарының докторы, Мемлекет сыйлығының лауреаты (1984), Қазақстанның халық жазушысы.

1940 жылы 2 ақпанда Семей облысының Шұбартау ауданында туған.

1962 жылы Қазақ мемлекеттік университетінің филология факультетін, 1965 жылы оның аспирантурасын бітірген. Еңбек жолын 1965 жылы бастады. Қазақ әдебиеті газетінде бөлім меңгерушісі, 1967-1971 жылдары Жазушы баспасында бас редактордың орынбасары, Қазақ КСР Ғылым академиясының М.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтында аға ғылыми қызметкер болып істеген, Мәскеуде М.Горький атындағы Әдебиет институтында қазақ фольклоры мен қазақ әдебиеті тарихы бойынша арнайы лекциялық курстар жүргізді. 1983-1984 жылдары еркін шығармашылық қызметте, 1984-1986 жылдары Жазушы баспасының бас редакторы. 1987 жылы еркін шығармашылық қызметте, 1988 жылдан бері Жұлдыз журналының бас редакторы. Баспасөз бетінде алғаш рет 1959 жылы көрінді. 60-жылдары негізінен әдебиет зерттеушісі ретінде танылды. Қобыз сарыны атты ғылыми монографиясы жарық көрген (1968). Бұдан соңғы кезеңде көркем прозаға көбірек ден қойды. Көкмұнар (роман, 1972), Бір атаның балалары, Көк мұнар (повестер мен әңгімелер), Аласапыран (тарихи роман-диалогия, 1980-1982), Шақан Шері (роман), Мен (ғұмырбаяндық роман-хамса), Құмырсқақырғын (әңгімелер), Ұлтсыздану ұраны (мақалалар) және тағы басқа кітаптары жарық көрген. 2002 жылы он үш томдық шығармалар жинағы басылып шықты. Көптеген шығармалары орыс тіліне аударылған, шетел тілдерінде басылған.

Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты, жазушы, әдебиет зерттеушісі. Қазақстан Жазушылар одағы басқармасының хатшысы. Аласапыран тарихи роман-диалогиясы үшін Қазақ КСР-інің Абай атындағы мемлекеттік сыйлығы берілді. (1984). Қазақстанның Халық жазушысы, Түркияның Халықаралық Түркі дүниесіне қызмет сыйлығының сахибы.

13 ақпан

ЕСКЕНДІР ХАСАНҒАЛИЕВ
туғанына 80 жыл (1940)

Ескендір Өтегенұлы Хасанғалиев 1940 жылы 13 ақпанда Батыс Қазақстан облысында туған. Әнші (лирикалық баритон), композитор.

Құрманғазы атындағы Алматы мемлекеттік консерваториясының вокальды-хор факультетін Е.Виноградов пен Н.Шарипованың класы бойынша курсты және Эль-Фараби атындағы Шымкент мәдениет институтын бітірді. 1970 жылдан бастап, Қазақ радиосы мен теледидарының солисі. Е. Хасанғалиевтің орындау мәнері жоғарғы кәсіби деңгейімен ерекшеленеді. Ол Қазақстанның белгілі эстрадалық әншілері орындайтын көпшілікке жақсы танымал әндердің авторы. Хасанғалиевтің "Әдемі", "Асыл арман", "Өмірімнің жазы", "Атамекен" әндерін тек Қазақстан тыңдармандары емес, шетелдерде де ықыласпен қабылдайды. Шығармашылығына тақырыптың әмбебаптылығы мен материалды берудің көп салалығы тән. Хасанғалиев әндерінің тақырыбы сан алуан. Ол қазақ, орыс, татар, неміс ақындарының туған ел, еңбек, жастық шақ, махаббат тақырыбындағы өлеңдеріне көптеген ән жазды. Оның бірнеше ән жинағы жарық көрді. Хасанғалиев гастрольдік сапармен Моңғолия (1975), Болгария (1982), Югославия (1968), Алжир (1969), Сирия мен Ливан (1973), Швеция және Финляндия (1970), т.б. елдерде болды. 1970 жылы Қазақстан Комсомол сыйлығының иегері. 1984 жылы Қазақстан Республикасының халық артисі. 2000 жылы «Құрмет» орденімен марапатталған.

20 наурыз

ТҰМАНБАЙ МОЛДАҒАЛИЕВ
туғанына 85 жыл (1935-2011)

Тұманбай Молдағалиев 1935 жылы 20 наурызда Алматы облысының Еңбекшіқазақ ауданындағы Жарсу ауылында туған. 1956 жылы Қазақ мемлекеттік университетінің филология факультетін тамамдаған. Еңбек жолын «Лениншіл жас» (қазіргі «Жас алаш») газетінде әдеби қызметкер болудан бастаған. 1956–1959 жж. «Пионер» журналында әдеби қызметкер, 1959–1971 жж. «Жазушы» баспасында редактор, аға редактор болған. 1971—1973 жж. «Балдырған» журналында жауапты хатшы, 1973–1984 жж. «Жалын» альманахының бас редакторы қызметтерін атқарған. 1984–1986 жж.

Қазақстан Жазушылар одағы басқармасының хатшысы болды.

Тұңғыш өлеңдер жинағы 1957 жылы «Студент дәптері» деген атпен жарық көрді. Содан бергі уақыт ішінде ақынның қырықтан астам кітабы басылды. Орыс және батыс классиктерінің, сондай-ақ туысқан республикалар ақындарының өлеңдерін қазақшалаған. 1968 жылы «Жаңа дәптер» жинағы үшін Республика Комсомолы сыйлығының, 1982 жылы «Жүректегі жазулар» кітабы үшін Қазақ КСР Мемлекеттік сыйлығының лауреаты атанған. 1992 жылы Бүкіл Түркі дүниесі ақындарының Физули және Жамбыл атындағы Халықаралық сыйлықтарын алды. Қазақстанның Халық жазушысы. «Парасат» орденінің (2004) иегері.

Н.Тілендиевтің, Ш.Қалдаяқовтың, Ә.Бейсеуовтің көптеген әндеріне өлең жазған («Құстар әні», «Құстар қайтып келеді», «Бақыт құшағында», «Әнім сен едің», «Шақырады көктем», т.б.). 2007 жылы «Құстар қайтып барады» атты ән текстерінің жинағы шықты.

1957 жылы «Тың жерді игергені үшін», 1970 жылы «Еңбектегі ерлігі үшін» медальдарымен, Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесінің Грамотасымен марапатталған.

21 наурыз

***ҚУАНДЫҚ ШАҢҒЫТБАЕВ
туғанына 95 жыл (1925-2001)***

Қуандық Шаңғытбаев (1925–2001) 21 наурызда Ақтөбе облысының Қарабұтақ ауданында дүниеге келген. Қазақ мемлекеттік университетін бітірген (1943).

1944–1955 жж. Ақтөбе педагогикалық институтында кафедра меңгерушісі, облыстық «Социалистік жол», «Актюбинская правда» газеттерінде бөлім меңгерушісі, 1955–1973 жж. «Қазақ әдебиеті» газетінде, «Жұлдыз» журналында бас редактордың орынбасары, бас редактор, «Қазақфильм» киностудиясында, Қазақ радиосында бас редактор.

Алғашқы кітабы «Ар» деген атпен 1945 жылы жарық көрді. Кейін «Өлеңдер» (1965), «Аққу әні» (1968), «Стихи» (1970), «Арма, республикам» (1974), «Лирика» (Таңдамалы, 1976), «Жыр жаһаны» (Ауд., 1980), «Гүлтолқын» (1982), «Саршатамыз» (1982), «Жыл құсы» (Таңдамалы, 1987), «Махаббат пен ғадауат» (1995) лирикалық кітаптары жарық көрді. Қ.Байсейітовпен бірге «Беу, қыздар-ай» (1960), «Ой, жігіттер-ай» (1967), «Құтырғаннан құтылған» пьесаларын (1960), «Алтын таулар», «Айсұлу» (1963) операларының либреттосын жазды.

Көптеген ән өлеңдерінің авторы. А. С. Пушкиннің «Евгений Онегин» романын (1949, 1986), М.Ю.Лермонтов, И.В.Гете, Р.Бернс лирикаларын, О.Хаямның рубаяттарын, М.Горькийдің «Қыз бен ажал» поэмасын (1941) қазақ тіліне аударды. Аудармашылық қызметі үшін Халықаралық Пушкин сыйлығына ие болды. Қазақстанның Халық жазушысы.

22 сәуір

СӘБИТ МҰҚАНОВ
туғанына 120 жыл (1900-1973)

Мұқанов Сәбит Мұқанұлы - қазақ әдебиетінің негізін қалаушылардың бірі, қоғам қайраткері, Қазақстанның халық жазушысы, Қазақстан Ғылым академиясының академигі. Қазіргі Солтүстік Қазақстан облысы Жамбыл ауданы Сәбит Мұқанов атындағы ауылда туған. Омбыдағы оқытушылар курсы, Орынбордағы жұмысшылар факультетін, Мәскеудегі Қызыл профессорлар институтының әдебиет бөлімін бітірген. Ауыл молдасынан оқып, хат таныған. Жасынан ел аузындағы жыр-толғауларды, қисса-дастандарды жаттап, мақамдап айтып үйренген. 14-15 жасынан өлең-жырды ауызша да, жазып та шығара бастайды. Сәбит Мұқанов әдебиетке араласқаннан бастап-ақ дәуір, заман алға қойған тақырыптарға қалам тербеді. Ол қазақ әдебиетінің барлық жанрында өндіре еңбек етті. Жазушы қаламынан туған әдеби мұра сан жанрлы, мол көлемді, идеялық-эстетикалық мәні жоғары да бағалы.

Ол 80 мың жолға жуық лирикалық өлең, жиырмаға тарта поэма, бірнеше повесть пен роман, көптеген әңгіме, очерктер, оннан астам пьеса, жоғары оқу орындарына арналған оқулықтар, қазақ ақын-жазушыларының шығармаларын талдайтын монографиялар, қазақ мәдениетінің тарихы және этнографиясы туралы зерттеу еңбектер, тағы басқа сан-салалы кітаптар жазды. Сәбит Мұқановтың алғашқы өлеңдері мен поэмалары, мақалалары мен әңгімелері («Көңілім», 1917; «Бостандық», 1919, т.б.) 1917 жылдан жариялана бастады. Ол 1924 жылы өлеңдер мен мақалалардан және аударма шығармалардан тұратын «Совет өкіметі һәм қазақ әйелі» атты тұңғыш кітапшасын шығарған. 20 жасынан поэма жаза бастады: «Балбөпе», «Жетім қыз», «Батырақ», «Қанды көл», «Жүйткі, қара айғырым», 1926-1927 жылдары «Кешегі жалшы мен бүгінгі жалшы», «Октябрьдің еткелдері» поэмалары, «Ақбөпенің сыры» повесі жарық көрген. 1928 жылы «Сұлушаш» дастаны, 1931 жылы «Адасқандар» романы (орыс тілінде «Сын бая», 1934), махаббат мәселесін көтере отырып, әлеуметтік мәні зор түйіндерді толғаған. Ал «Адасқандар» романы қазақ әдебиетіндегі тұңғыш романдардың бірі саналды. Ол бұл романды едәуір өзгерістер енгізіп, 1959 жылы «Мөлдір махаббат» деген атпен қайта бастырып 1-дүниежүзілік соғыс, 1916 жылғы көтеріліс, Ақпан революциясы, Қазан төңкерісі, Азамат соғысы, Қазақстанда Кеңес өкіметінің орнауы, тағы басқа ірі тарихи оқиғалар роман сюжетіне арқау болған. Романдағы басты тақырып - қазақ халқының, Қазақстанның тарихи тағдыры. «Ботагөз» романы - қазақ халқы өміріндегі төңкерістік ірі кезенді шебер бейнелеген келелі шығарма. Роман КСРО халықтары тілдерінде және бірқатар шет ел тілдерінде аударылып басылды. «Ботагөз» романына негізделіп пьеса жазылып, Қазақстан театрлары сахнасына шықты, кинофильм түсірілген. Сәбит Мұқанов 40-жылдары «Менің мектептерім» романын, «Балуан Шолақ» повесін, «Сырдария» романын, «Поэзия маршалы», «Майданға хат», «Жеңімпаз Қызыл Армия», «Фашизмнің ажалы», тағы басқа прозалық және поэзиялық шығармаларын жазды. Прозада ол роман мен мемуарлық әдебиеттің дамуына үлес қосты.

50 жылдары «Шоқан Уәлиханов» драмасын, «Тыңдағы толқындар» романын жазды. «Саяхаттар», «Туған жердің тыңында», «Тыңда тұнған байлық», «Алыптың адымдары», «Адам-Атаның шоқысында» кітаптарын шығарған. Өлеңмен жазылған «Замандас туралы аңыз» атты шығармасын 1961 жылы жариялады.

9 мамыр

МЕКЕМТАС МЫРЗАХМЕТҰЛЫ
туғанына 90 жыл (1930)

Мекемтас Мырзахметұлы Мырзахметов 1930 жылы 9 мамырда Оңтүстік Қазақстан облысы, Жуалы (қазіргі Түлкібас ауданы), Майтөбе аулында дүниеге келген. Қарасу атындағы бастауыш ауыл мектебінде оқып, 1948 жылы Ванновка (қазіргі Тұрар Рысқұлов) селосындағы №1 Абай атындағы қазақ орта мектебін бітіріп, Алматыдағы Абай атындағы ҚазПИ-дің филология факультетін тәмамдайды. ҚазССР Оқу министрлігінің жолдамасымен Өзбекстандағы қазақ мектептерінде оқытушылық қызметін атқарады. 1957 жылдан бастап Ташкенттің Низами атындағы мемлекеттік педагогикалық институтында оқытушы, 1961-1964 жылдар арасында ҚазПИ-дің қазақ әдебиеті кафедрасының аспирантурасын бітіріп, 1965 жылы академик Қажым Жұмалиевтің жетекшілігімен «Абай Құнанбаевтың әдеби мұрасының зерттелу жайы» деген тақырыпта кандидаттық диссертациясын қорғайды.

1965-1969 жылдар аралығында Қазақстан мен Өзбекстанның жоғары оқу орындарында аға оқытушы, доцент, профессор және кафедра меңгерушісі, декан, проректор, ректор міндетін атқарушы қызметінде істеді. 1969-1975 жылдары ҚазПИ-дің қазақ әдебиеті кафедрасында доцент. 1975-1991 жылдар арасында Қазақ ССР Ғылым Академиясының М.О.Әуезов атындағы әдебиет және өнер ғылыми зерттеу институтында аға жетекші ғылыми қызметкер және абайтану бөлімінің меңгерушісі қызметін атқара жүріп, 1989 жылы «Мұхтар Әуезов және абайтану проблемалары» деген тақырыпты докторлық диссертациясын қорғайды.

1991-2000 жылдар арасында Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінде қазақ әдебиеті кафедрасының меңгерушісі, тарих-этнофилология ғылыми зерттеу институтының директоры, М.Х.Дулати атындағы Тараз мемлекеттік университеті қазақ филологиясы және журналистика кафедрасының құрметті меңгерушісі.

Мекемтас Мырзахметұлы М.О.Әуезовтің әдеби мемориалды музей үйінде қызмет атқарған жылдары оның абайтану мен мұхтартану саласындағы ғылыми зерттеу ізденістерінің және Қазақстанның саяси-әлеуметтік қоғамдық өмірінің әр қилы саласына арналып жазылған өткір публицистикалық мақалалары қоғамдық ой-санаға әсер етіп, ғалым ретінде кеңінен танылған жылдары болатын. 1982 жылы «Ғылым» баспасында басылым көрген «Мұхтар Әуезов және абайтану проблемалары» деп аталатын монографиясы абайтану мен мұхтартануға жаңа серпін әкелуі себепті, баспасөзде аса жылы сын пікірлер айтылып жатты. Абайдың 150 жылдық, М.Әуезовтің 100 жылдық мерей тойына орай басылым көрген: «Абайтану» (библиографиялық көрсеткіш), «Абайтанудан жарияланбаған материалдар» (1988), «Абай жүрген ізбенен» (1985), «Абайдың адамгершілік мұраттары» (1993), «Абайды оқы, таңырқа» (1993), «Абай және Шығыс» (1994), «Абайтану тарихы» (1994), «Восхождение Мухтар Ауэзова к Абаю» (1995), «Әуезов және Абай» (1997), «Түркістанда туған ойлар» (1998) және «Абайтану дәрістерінің дерек көздері», «Абайды білмек парыз ойлы жасқа» (1997) деп аталатын еңбектері Мекемтас Мырзахметұлының Қазақстан Республикасының мемлекеттік сыйлықтың лауреаты болуына негіз болды. Автордың 800-ден астам ғылыми-публицистикалық мақалалары жарияланды. Ғалым басқарған «Түрік халықтары әдебиет тарихы» ҒЗО алғаш рет «Түрік халықтары әдебиет тарихы» оқулығын, хрестоматиясын, жаңа бағдарламасы мен библиографиялық көрсеткішін жариялады. Жамбыл облысы әкімдігі жанындағы «Бауыржан Момышұлы мұрасы ХХІ ғасыр көгінде» деп аталатын ғылыми топ жауынгер жазушының 100 жылдық мерей тойына 30 томдық толық шығармалар жинағы мен батырдың тұлғалық фотоальбомын, Абай атындағы ҚазҰПУ-нің жанынан құрылған «Абайтану» ғылыми зерттеу-орталығы

қызметкерлерімен бірігіп «Абайтану әліппесі» 5-8 сыныптарға арналған аудио құралын (сөйлейтін қаламсап түрінде) Жапония мемлекетінен шығарды. Мерейтойына орай Мекемтас Мырзахметұлының осы күнге дейінгі Абайтану саласындағы еңбектері жинақталып үлкен екі кітап болып шықты. Жоғарғы оқу орындарына арналған «Абайтану» оқу құралы да жарық көрді.

Абайтану саласы мен әдебиет тарихынан 4 доктор 40-қа жуық ғылым кандидатын қорғатып, магистрлер, аспиранттар мен ізденушілерді диссертация қорғауға даярлауда. Олардың тырнақ алды ғылыми еңбектері монография түрінде басылым көруде.

10 мамыр

МЕЙІРХАН АҚДӘУЛЕТҰЛЫ
туғанына 70 жыл (1950)

Ақын Мейірхан Ақдәулетұлы 1950 жылы 10 мамырда Ақтөбе облысы Ырғыз ауданының Темірастау (қазіргі Жаныс би) ауылында туған. Орта мектепті бітірген соң Калинин атындағы кеңшарда жұмысшы болды. Кеңес Армиясы қатарында әскери борышын өтеп келгеннен кейін Қарабұтақ ауданының Шевченко атындағы орта мектебінде мұғалім, аудандық комсомол комитетінің нұсқаушысы, бөлім меңгерушісі, аудандық «Жаңа өмір» газетінің тілшісі қызметтерін атқарды. 1979 жылы Алматы қаласына қоныс аударғаннан кейін республикалық «Пионер» журналының бөлім редакторы, аға редакторы, республикалық «Арай» - «Заря» журналының бөлім меңгерушісі, жауапты хатшысы, республикалық «Дәуір» - «Время» газетінің саяси шолушысы, редактордың міндетін атқарушы, республикалық «Қазақ әдебиеті» газетінің бөлім меңгерушісі, республикалық «Алтын Орда» газетінің бас редакторы, «Шамшырақ-Ақтөбе» ЖШС директоры болды. Ақтөбеден шығатын республикалық әдеби-көркем, көпшілік «Адырна» журналының бас редакторы.

16 мамыр

ЕСЕНБАЙ ДҮЙСЕНБАЕВ
туғанына 80 жыл (1940-2011)

1940 жылы 16 мамырда Байғанин ауданының Қалдайбек ауылында дүниеге келген. Көрнекті қазақ ақыны. 1958 жылы Жарқамыс орта мектебін, 1963 жылы Қазақ Мемлекеттік Университетінің филология факультетін бітірген. Еңбек жолын бастауыш сынып мұғалімінен бастап, көп ұзамай журналистік қызметке ауысты. Байғанин аудандық «Ленин туы» газеті редакторының орынбасары, Ақтөбе облыстық «Коммунизм жолы» газетінде бөлім меңгерушісі болып істеді. 1978-84 жылдары Алматыдағы «жазушы» баспасында аға редакторлық қызмет атқарды. Есенбай Дүйсенбаев қазақ поэзиясына өз үні, өз бояуымен келіп, ерекше танымал болған ақын. Ол поэзияны қадірлейтін оқырмандардың сүйікті ақынына айналып, ондаған өлең жинақтарын берді. Оның шығармаларында халықтық, ақын-жыраулардың екпін мен жігерге, қайсарлыққа құрылған үздік дәстүрі бар. Сол дәстүр дүбірі осы күнге дейін ұласып келеді. Е.Дүйсенбаевтың алғашқы жыр топтамасы 1967 жылы Қазақстан Комсомолы Орталық Комитетінің дипломына ие болды, бертінірек келе ұлы Абайдың туғанына 150 жыл толу мерекесінде бас бәйгені, халықаралық Жамбыл атындағы сыйлықты жеңіп алды. Есенбай Дүйсенбаевтың «Боз ала таң мен бозторғай» (1971), «Ақ пейіл» (1974), «Ұланғайыр» (1977), «Ашық аспан» (1978), «Ақ желкенді ағыстар» (1979), «Біздің толқын» (1981), «Ашық хат» (1982) деп аталатын жыр жинақтары Алматыдағы «Жазушы» және «Жалын» баспаларынан жарық көріп, еліміздің өлең сүйер оқырмандарына кеңінен тарады. 2000 жылы 60 жасқа толуына орай оған ауданның «Құрметті азаматы» атағы берілді.

Рымғали Нұрғали Нұрғалиұлы - 1940 жылы 1 маусымда Семей өңіріндегі Абыралы ауданының Қайнар аулында туған.

Қазақ мемлекеттік университетінің филология факультетін (журналистика бөлімі, 1963), аспирантурасын (1967), докторантурасын (1972) бітірген.

1962-1965 жылдары «Лениншіл жас» (қазіргі «Жас алаш») газетінің Солтүстік Қазақстан, Көкшетау, Павлодар, Целиноград, Қостанай облыстарындағы тілшісі болып очерктер, әңгімелер жазып, фольклор нұсқаларын жинады. 1966 -1968 жылдары Қазақстан Жазушылар одағы сын секциясында кеңесші болған. 1968-2000 жылдары әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-де доцент, профессор, факультет деканы, 1986-1997 жылдары «Қазақ энциклопедиясында» бас редактор қызметтерін атқарған. Қазір Астанадағы Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия университетінде қазақ әдебиеті кафедрасының меңгерушісі. Филология ғылымының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корреспондент-мүшесі, академигі (2004).

М.Әуезов шығармашылығының алғашқы кезеңдерін, ұлы қаламгердің драматургиясын монографиялық тұрғыдан зерттеген. Қазақтың алғашқы режиссері, көрнекті драматург Ж.Шанин мұрасын жан-жақты танытты, 20-30 жылдардағы қазақ әдебиеті ұжымдық монографиясына (1997) автор болды. «Абай» энциклопедиясының бас редакторы, 11 - сыныпқа арналған Қазақ әдебиеті оқулығының авторларының бірі. «Қазақ ССР. Қысқаша энциклопедия», «Ол кім? Бұл не? Шәкірт энциклопедиясы», «Ислам», «Абай», «Философиялық сөздік», «Әлемде талай қызық бар», «Боздақтар. Естеліктер кітабы» сияқты энциклопедиялар мен сериялардың, жобалардың, әдебиет пен өнер, эстетика мен театр мәселелерін сөз ететін көптеген эссе, портрет, шолу, мақалалар циклінің авторы.

ҚР Мемлекеттік сыйлығының лауреаты (1988), Ш.Уәлиханов атындағы сыйлықтың иегері (2003), «Жоғары мектептің үздік қызметкері» (1984).

Қазақстан Республикасы Ғылымы мен техникасына еңбегі сіңген қайраткер (1998), Халықаралық ақпараттандыру академиясының (1995), халықаралық Айтматов академиясының (2003) академигі, «Парасат» орденінің (2005), «ЖОО-ның үздік оқытушысы» (2006) грантының иегері. Білім беру ісінің құрметті қызметкері, А.Байтұрсынов сыйлығының лауреаты (2006), М.Шолохов (2005), Тәуелсіздіктің 10 жылдығы, Астананың 10 жылдығы медальдарын алған. 2010 жылы қайтыс болды.

15 маусым

ӘЛИЯ МОЛДАҒҰЛОВА
туғанына 95 жыл (1925-1944)

Әлия (шын есімі Ілия, май дандас достары «Лия» деп атапты) Нұрмұхамбетқызы Молдағұлова (1925 ж. 15 маусым),

Ақтөбе облысы, Қобда ауданы, Қаз КСР – 1944 ж. 14 қаңтар, Псков облысының солтүстігіндегі Новосокольники, Казачиха ауылы, РКФСР) – Кеңес Одағының Батыры (1944), снайпер, ефрейтор.

1925 ж. 15 маусымда Ақтөбе облысы, Қобда ауданының Бұлақ ауылында Сарқұлов Нұрмұхаммед және Молдағұлова Маржанның отбасында дүниеге келген. Бала кезінде анасынан айырылып (1933 ж.), кейіннен Алматыда ағасының қолында тұрған, ал 1935 ж. бастап Ленинград, Красногвардейский ауданы, Гурдин көшесіндегі №46-шы балалар үйінде тәрбиеленген. Санкт-Петербургтегі 9-орта мектебінде оқыды. Оқудағы озаттығы және үлгілі тәртібі үшін Әлия Қырымдағы Бүкілодақтық пионерлер лагері – Артекке жіберіледі. Артеkte батырлар тақтасына Рубен Ибаррури, Тимур Фрунзе сияқты батырлармен қатар Әлия Молдағұлованың да суреті енгізілген. Соғыс басталған соң балалар үйімен бірге Ярослав облысының Вятское селосына эвакуацияланған. Вятское орта мектебінен 7-сыныпты бітірісімен Рыбинск авиациялық техникумына түседі, бірақ көп ұзамай (1942) ЖШҚӘ-ға (Жұмысшы-Шаруа Қызыл Әскері) майданға жіберу туралы өтініш жібереді.

1943 ж. Снайперлер дайындау орталық әйелдер мектебін аяқтайды.

1943 ж. бастап 54-ші арнайы атқыштар бригадасы 4-батальонының снайпері болған (22-ші әскер, 2-ші Балтық жағалауы фронты). Жау әскерінің 30-дан аса сарбаздары мен офицерлерінің көзін жойған. 1944 ж. 14 қаңтарда Псков облысының солтүстігіндегі Новосokolьники ауданында қаза тапты.

Әлия Нұрмұхамбетқызы Молдағұловаға 1944 ж. 4 маусымда Кеңес Одағы Батыры атағы берілді. Ленин орденімен марапатталды.

Әлия Нұрмұхамбетқызы Молдағұловаға Новосokolьники ауданының Монакова ауылында жерленген.

Әлия есімімен көшелер, ондаған мектептер (Мәскеудегі № 891 орта мектебі, Шымкенттегі № 29 орта мектебі, Новосokolьники № 72 орта мектебі, Оралдағы № 38 орта мектебі), Әскери-теңіз флотының кемелері, Каспий жүк таситын теплоходы аталған. Ақтөбе, Астана, Алматы, Мәскеу, Санкт-Петербург, Новосokolьники қалаларында ескерткіштер орнатылған. Ақтөбеде облыстық мемориалды музей жұмыс жасайды.

6 шілде

НҰРСҰЛТАН НАЗАРБАЕВ
туғанына 80 жыл (1940)

1940 жылғы 6 шілдеде Алматы облысы, Қаскелең ауданы, Шамалған ауылында дүниеге келген.

1967 жылы Қарағанды металлургия комбинаты жанындағы жоғары техникалық оқу орнын бітірді.

Экономика ғылымдарының докторы. Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының академигі. Бірқатар шет мемлекеттер мен еліміздің жетекші университеттерінің құрметті профессоры және докторы. Көптеген кітаптар мен ғылыми мақалалардың авторы.

1960-1969 жылдары Қарағанды металлургия зауытында жұмыс істеді.

1969-1973 жылдары Қарағанды облысы Теміртау қаласындағы партия-комсомол жұмыстарында жауапты қызметтер атқарды.

1973-1977 жылдары – Қарағанды металлургия комбинатының партком хатшысы.

1977-1979 жылдары – Қарағанды облыстық партия комитетінің хатшысы, 2-хатшысы.

1979-1984 жылдары – Қазақстан КП Орталық Комитетінің хатшысы.

1984-1989 жылдары – Қазақ КСР Министрлер Кеңесінің төрағасы.

1989-1991 жылдары – Қазақстан КП ОК бірінші хатшысы, 1990 жылғы ақпан-сәуір аралығында Қазақ КСР Жоғары Кеңесінің төрағасы.

1990 жылдың сәуірінен – Қазақстан Республикасының Президенті.

1991 жылдың 1 желтоқсанында тұңғыш рет Қазақстан Президентінің жалпыхалықтық сайлауы өтті. Сайлау нәтижесінде Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев басым дауыспен (98,7 процент) жеңіске жетті.

1995 жылдың 29 сәуірінде жалпыхалықтық референдум нәтижесінде Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә.Назарбаевтың өкілеттігі 2000 жылға дейін ұзартылды.

1999 жылдың 10 қаңтарында өткен баламалы сайлаудың нәтижесінде Н.Назарбаев 79,78 процент дауыс алып, Қазақстан Республикасы Президенті болып қайта сайланды.

2011 жылдың 3 сәуірінде сайлаушылардың 95,5 процент дауысын алып, Қазақстан Республикасының Президенті болып қайта сайланды.

2015 жылғы 26 сәуірде өткен кезектен тыс сайлауда айқын жеңіске жетті.

2019 жылғы 19 наурыздағы «Қазақстан Республикасы Президентінің өкілеттігін атқару туралы» № 887 Жарлыққа сәйкес, Нұрсұлтан Назарбаев 2019 жылғы 20 наурыздан бастап Қазақстан Республикасы Президентінің өкілеттігін атқаруды тоқтатты.

25 шілде

СӘТБАЕВА ШӘМШИЯБАНУ
туғанына 90 жыл (1930 – 2002)

Сәтбаева Шәмшиябану Қанышқызы 1930 жылдың 25-шілде айында қазіргі Павлодар облысы Баянауыл ауданы Қаныш Сәтбаев атындағы ауылда дүниеге келіп, 2002 жылдың 1-қаңтарында Алматыда облысында дүниеден өткен. Әдебиет зерттеуші, филология ғылымдарының докторы (1971), профессор (1988), Қазақстан Республикасының Ұлттық Ғылыми Академиясының академигі (1979), Қазақстан Республикасының Халық ағарту ісінің озаты (1980). Қазақ педагогика институтында, 1965 жылдан Қазақстан Ғылым Академиясының Әдебиет және өнер институтында аға ғылыми қызметкер, бөлім меңгерушісі қызметерін атқарды. Ғылыми зерттеу еңбектері әдебиет тарихына, салыстырмалы әдебиеттану (компаративистика) мен әдебиеттер байланысын зерттеуге арналған. Ш.Сәтбаеваның еңбектерінде әлемдік сюжеттер, интермәтіндер, көркем аударма, әдеби сапарнама секілді компаративизм мәселелері қамтылған. Ол «Орта Азия және Қазақстан әдебиетінің тарихы» (1961) басылымында қазақ әдебиеті бөлімін әзірлеуге қатысты,

«Қазақ әдебиетінің ұлтаралық байланысы» (1970), «Әдебиеттер достығы» (1986) жинақтары мен «Қазақ әдебиеті тарихының» 3 – томын шығаруға белсене қатысты.

«XIX-XX ғасырдың бірінші жартысында қазақ- еуропа әдеби байланыстары» (1972), «Әдеби байланыстар» (1974), «Қазақ әдебиеті мен Шығыс» (1982) т.б. монографиялары жарық көрді.

29 шілде

ҚАЙЫР ЖҰБАНОВ
туғанына 85 жыл (1935)

Қайыр Ахметұлы Жұбанов 1935 жылы 29 шілдеде Ақтөбе облысы, Темір ауданында қазақ музыкасын зерттеуші, академик, әйгілі композитор Ахмет Қуанұлы Жұбановтың отбасында дүниеге келген. Қайыр Жұбанов 1953 жылы И.Губкин атындағы Мәскеу мұнай институтына түсіп,

1958 жылы «Мұнай және газды өңдеудің инженер-технологы» мамандығын үздік бітірген. Оның ерен еңбегі әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетімен (кезіндегі С.М.Киров атындағы Қазақ мемлекеттік университеті) тығыз байланысты. 1976 жылы осы университетке катализ және техникалық химия кафедрасының меңгерушісі қызметіне тағайындалып, КСРО Еңбек Ері, академик Д.Сокольскийдің жетекшілігімен әртүрлі каталитикалық процестер үшін катализаторларды таңдау, олардың физика-химиялық қасиеттерін және гидрлеудің математикалық моделін анықтау бойынша кенауқымды ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізіп, 1981 жылы докторлық диссертациясын қорғайды.

1994 жылы кафедрада «мұнай химиясы» мамандығы ашылып, алғашқы түлектер Қ.Жұбановтың жетекшілігімен жасалынған «Мұнай химиясы», «Мұнайхимиялық синтез», «Мұнайды өндірістік өңдеу», «Мұнай өңдеудің каталитикалық әдістері» деген арнайы курстар бойынша дәрістер алды, экологияға да үлкен назар аударылып, оның жетекшілігімен «Мұнай өңдеудің экологиялық мәселелері» – арнайы және «Химиялық өнеркәсіптің экологиялық мәселелері» жалпы курстарының бағдарламалары жасалып, оқытылды. Қазіргі таңда ҚазҰУ-дің химия және химиялық технология факультетінің 5 кафедрасындағы ғалыми-тәжірибелік базаларының басын біріктірген ЖҒТЖМ ҒЗИн-ты болашақта шағын зауыттарда қосымша мұнай-химиялық синтездеудің кешендерін салуда.

Қ.Жұбановтың ғылыми зерттеулер жүргізу барысында алынған теориялық маңызды және практикалық мәні бар нәтижелерін қолданысқа алатыны сөзсіз.

Соңғы жылдарда ғалымның жетекшілік етуімен, мұнайды және көмірді терең өңдеуде түзілетін п-, м-ксилолдар негізінде жоғары температураға төзімді полимерлер алуға қажетті мономерлер синтездеу технологиясының негізін жасау қолға алынып отыр.

Қайыр Жұбанов – 500-ге жуық ғылыми мақаланың, 9 монографияның және 15-тен аса оқу құралының авторы. Оның ғылыми жетекшілігімен 9 доктор және 40-қа тарта ғылым кандидаттары даярланып, жұмыс нәтижелері бойынша 60 авторлық куәлік пен патенттер алынды.

Ұлы ақын, ағартушы, философ, композитор, аудармашы, саяси қайраткер, жазба әдебиеті мен қазақ әдеби тілінің негізін салушы, реформатор Абай (Ибраһим) Құнанбайұлы 1845 жылы Шыңғыс тауды жайлаған Тобықты руында дүниеге келді.

Абайдың арғы тегі Орта жүз Тобықты Арғын ішіндегі Олжай батырдан басталады. Олжайдан Айдос, Қайдос пен Жігітек тарайды. Әрқайсысы бір-бір рулы ел болып кеткен. Айдостың Айпара деген әйелінен Ырғызбай, Көтібақ пен Топай туған. Олардың ішінде Ырғызбай оза шауып, ел басқару ісіне араласқан. Ырғызбайдан Үркер, Мырзатай, Жортар мен Өскенбай тарайды. Өскенбай шаруаға жайлы, билікке әділ кісі болған деседі. Осы Өскенбайдың әйелі Зереден Абайдың әкесі Құнанбай туады.

Болашақ ақын ел анасы атанған Зере әжесінің таусылмайтын аңыз-ертегілерін естіп, сөзге шебер Ұлжан анасының тәрбиесін көріп өсті.

Абай алғашқы өлеңін 10 жасында жазған. Ал ақындық қуатын танытқан үлкен шығармасы – "Қансонарда".

Абай өлеңдерінің ішінде мазмұны жағынан да, көркемдік бітімі жағынан да ерекшеленіп тұрған үздік туындылар көп. "Сегіз аяқ", "Қан сонарда бүркітші шығады аңға", "Қалың елім, қазағым, қайран жұртым", "Желсіз түнде жарық ай", "Өлсем, орным қара жер сыз болмай ма?" сияқты өлеңдерінің әрбіреуі тың дүние, шығармашылық жаңалық. Александр Пушкиннің "Евгений Онегин" шығармасынан "Татьянаның хатын" және "Ленскийдің сөзін", Михаил Лермонтовтың "Ой", "Жолға шықтым бір жым-жырт түнде жалғыз", "Қанжар", "Теректің сыйы" және тағы басқа өлеңдерін қазақ тілінде сөйлетті. Абайдың іргелі еңбектерінің бірі әрі бірегейі – қара сөздер. Осы сөздердің бірнешеуі алғаш рет 1918 жылы Семейде шыққан "Абай" журналында жарық көрді.

1904 жылы 23 маусымда Мағауияның өлімінен кейін тура 40 күн өткен соң өзі де қайтыс болады. Бір жарым айдан кейін Абайдың ақын баласы Ақылбай Семейде дүние салады.

Жазықов Қожабай 1920 жылы Қызылбұлақ ауылдық кеңесіне қарасты Қызылшоқы деген жерде шаруа отбасында туған. 1938 жылы Жарқамыс орта мектебінде жеті класс білім алғаннан кейін Темір қаласындағы педагогикалық техникумда екі жыл оқып, одан әрі оқуын жалғастыруға жағдайы болмайды да, 1940 жылы Аманкелді бастауыш мектебінде мұғалімдік қызметін бастайды. 1942 жылы Кеңес армиясы қатарына шақырылып, Ресейдің Бугуруслан қаласында кіші командирлер даярлайтын қысқа мерзімді курсын бітіріп, 337-полктің құрамында пулеметшілер бөлімшесінің командирі болып Воронеж майданында соғысқа кіреді. Кейіннен барлаушылар даярлайтын жеделдетілген курсты аяқтап, атақты 25 гвардиялық атқыштар дивизиясының сапында барлаушылар бөлімшесінің командирі болып, Украин майдандарында соғысады. Ерлік істеріне сай 1943 жылы «Ерлігі үшін» медалін, «Қызыл Жұлдыз» орденін алады, ал 1944 жылы үшінші дәрежелі «Даңқ» орденін, екінші рет «Қызыл Ту» орденімен наградталды. 1945 жылы Будапешт қаласын жаудан азат ету операциясын жүзеге асыруда көрсеткен жауынгерлік қызметі үшін Кеңес Одағы Батырының Алтын жұлдызы мен Ленин ордені беріледі. Елге жеңіспен оралғаннан кейін Жазықов Байғанин аудандық партия комитетінің нұсқаушысы болады. Ақтөбе, Шымкент педагогикалық институттарын бітіріп, жоғары білім алады. Байғанин аудандық оқу бөлімінің меңгерушісі, аудандық партия комитетінің бөлім меңгерушісі, облыстық партия комитетінің нұсқаушысы, Родников ауданында МТС партия ұйымының хатшысы, Байғанин аудандық мәдениет бөлімінің меңгерушісі, ауылшаруашылығы қызметкерлері, кәсіподағы аудандық комитетінің төрағасы, Темір, Байғанин аудандық партия комитеттерінің нұсқаушысы қызметтерін атқарады. 1972 жылдан 1982 жылы қазан айында қайтыс болғанға дейін аудандық кеңес атқару комитеті төрағасының орынбасары болады. Сондай-ақ ол әр жылдарды мектепте мұғалім, Жарқамыс орта мектебінің директоры да болған.

Жазықов 1975 жылы Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесінің Құрмет Грамотасымен, 1976 жылы «Еңбектегі ерлігі үшін» медалімен наградталады. Байғанин ауданында бір көше Қожабай Жазықов атында. Ақтөбе қаласындағы бір көше де осы батырдың есімімен аталады. Қаланың «Оторвановка» атанып кеткен ескі бөлігіндегі бұрынғы Донский көшесі 1998 жылы Ақтөбе қалалық мәслихатының №283 шешімімен Қожабай Жазықов атындағы көше болып өзгертілді.

5 қыркүйек

ЖҰБАН МОЛДАҒАЛИЕВ ***туғанына 100 жыл (1920-1988)***

Жұбан Молдағалиев — қазақ ақыны. Оралда ауыл шаруашылық техникумын бітіріп, 1940–47 жылы Кеңес Армиясы қатарында болды. Ұлы Отан соғысына қатысты. Одан кейінгі жылдары: «Лениншіл жас» (1948–52), «Қазақ әдебиеті» (1955–56) газеттері мен «Жұлдыз» журналы (1958–63) редакцияларында, Қазақстан Жазушылар одағында (1953–54; 1963–71; 1 секретары) қызмет істеді. Алғашқы өлеңі («Ленин тірі») Орал «Комсомол ұрпағы» газетінде (1939) басылды. Тұңғыш жинағы «Жеңіс жырлары» деген атпен 1949 жылы жарық көрді. Жұбан Молдағалиевтің көптеген поэмаларында азаматтық сарын мен көңіл күйі лирикасы басым. «Жыр туралы» поэмасында (1963) татар ақыны Кеңес Одағының Батыры Мұса Жәлилдің ерлігі бейнеленген. Ол «Жесір тағдырында» (1965) қазақ әйелінің өткен заманғы қатал тағдыры мен оның жаңа өмір жолындағы күресін көрсетті. «Мен қазақпын» поэмасында қазақ халқының өмірі, ұлттық ерекшелігі реалистік тұрғыда берілген. «Айттым сөлем» лирикалық поэмасы (1967) махаббат пен ерлікті жырлайды. «Кісен ашқан» (1969) поэмасында Құрманғазының осы аттас күйіне құлақ қойып, ой жібере отырып, өскен өнер, өркендеген халық тағдыры баяндалған. Оның ақындық өнерін айқын танытқан бұл шығармаеына Қазақ КСР-інің Мемлекеттік сыйлығы (1970) берілді.

1970 жылы Жұбан Молдағалиевтың таңдамалы шығармаларының 2 томдығы жарық көрді. Жұбан Молдағалиев көркем аударма мен публицистика саласында да жемісті еңбек етіп келеді. Бірсыпыра шығармалары: ағылшын, неміс, араб, испан, поляк, монгол, француз, венгр және басқа шетел тілдерінде басылып шықты. Жұбан Молдағалиев 7-сайланған Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесінің депутаты, Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесі Президиумының, Қазақстан Компартиясы Орталық комитетінің мүшесі (XII—XIII-съездерде) болып сайланды. Ж. Молдағалиев екі рет Еңбек Қызыл Ту және 2-дәрежелі Отан соғысы, «Құрмет Белгісі» ордендерімен, медальдармен марапатталған.

3 қазан

ИСА БАЙЗАҚОВ
туғанына 120 жыл (1900-1946)

Байзақов Иса - қазақтың халық ақыны, әнші, әртіс, домбырашы, композитор. Павлодар облысы Ертіс ауданы Үлгілі ауылында туған. Семейдегі жұмысшылар факультетін, Орынбордағы қазақ халық ағарту институтын, Қазақ педагогикалық институтын бітірген Әкесі Байзақ ескіше хат таныған, жасында ән салып, өлең шығарған, шағын шаруалы, сауыққой кісі болған. Иса 9-ға шыққанда шешесі қайтыс болып, өлеңші, әңгімеші әжесі Жанбаланың бауырында өседі. Кішкентайынан ол «Домбырашы бала», «Әнші Иса» атанады. Революцияға дейін байлардың қозысын бағады, қойын жаяды, шахтада жұмысшы болады. Оқып жүрген кезінде суырып салма ақындығы, әншілігі, домбырашылығымен ерекше кезге түседі. Өлеңдері баспасөзде бірінші рет 1924 жылы жарияланған. 1926 жылы Қызылордада Қазақтың тұңғыш ұлттық театры ашылғанда Әміре Қашаубаев, Қалыбек Қуанышбаев, Құрманбек Жандарбеков, Серке Қожамқұлов, Елубай Өмірзақов, тағы басқа актерлармен бірге жаңа театрдың негізін қалаушылардың бірі болды. Жас театр қойған алғашқы пьесаларда - Мұхтар Әуезовтің «Еңлік-Кебегі» мен «Бәйбіше-тоқалында» басты рөлдерде ойнаған. Ал өзі инсценировка жасаған «Біржан-Сара» қойылымында Біржан болып ойнап, ақындық, әншілік, домбырашылық өнерімен жұртты ерекше сүйсіндіреді.

Ұлы Отан соғысы жылдарында Оңтүстік Қазақстан облыстарында тұрып, ел аралап, үгітшілік қызмет атқарды. Халықты жауын жеңуге шақырды. Еңбек Қызыл Ту орденімен және көптеген медальдармен марапатталған. Әнші-ақынның есімі Павлодар облысы Ертіс ауданыдағы ауылдық округке, Үлгілі ауылындағы орта мектепке берілген.

25 қараша

МІРЖАҚЫП ДУЛАТҰЛЫ
туғанына 135 жыл (1885-1935)

Қарға тамырлы қазақ үшін, айбарлы алты алаш үшін жанын қиған асыл арыстарымыздың бірі - Міржақып Дулатұлы. Өз еркімен емес, темір шеңгелді жалмауыз жүйенің маңдайға тиген қатты соққысынан қалың ұйқыға кеткен қаймана халықтың есін жинап, еңсесін көтерту үшін шыбын жанын шүберекке түйіп, бозторғайдай шырылдаған, сол күрес жолында қоғам қайраткері болып қана қоймай, қазақ әдебиетінің дамуына өлшеусіз үлес қосып, ұрпағына баға жетпес асыл қазына қалдырып кеткен сегіз қырлы, бір сырлы дарын бұрынғы Торғай облысының Жангелдин ауданындағы Қызбел атырабында 1885 жылы 25 қарашада дүниеге келген. Әкесі Дулат ескіше оқыған, өз дәулеті өзіне жетерлік шаруасы бар, қолы шебер адам болыпты. Көзі ашық, көкірегі ояу әке кіші баласы - Міржақыпты «оқысын, білсін» деп ауыл молдасына оқуға береді. Міржақып Дулатов өзі жазған өмірбаянында «1897жылы мен екі сыныптық орыс-қазақ училищесіне түстім, оны бітіргеннен кейін оқытушылар курсында оқып, ауыл мұғалімі деген мамандық алдым. Осымен менің оқу орындарынан білім алуым аяқталды. 1902 жылдан бастап ауылда мұғалімдік қызметімді атқара жүріп, бос уақытымды білімді жетілдіруге жұмсадым», - деп жазады.

Торғай топырағына білімнің ұрығын сеуіп кеткен Ыбырай Алтынсарин мектебі жас ұрпаққа бұл кезде игі ықпалын тигізді. Мұқан мұғалім де, Ахмет Байтұрсынұлы да, ағасы Асқар да Ыбырай Алтынсарин мектебінің түлектері еді.

Міржақып анасынан екі жасында, әкесінен он екі жасында айырылып, ағасы Асқардың қолында тәрбиеленеді. Асқар әкесі Дулаттың Міржақыптың оқып, білімді азамат болып, өсуін армандаған тілегіне сай, інісінің оқуын әрі жалғап, білім алуына ерекше көңіл бөледі.

XX ғасырдың басындағы қазақ қоғамының өзекті мәселелерін күн тәртібіне шығарған және қазақ зиялыларының еркін пікір алаңына айналған. «Қазақ» газеті жарық көре бастағаннан бастап оның бас редакторы Ахмет Байтұрсынұлының орынбасары қызметінде Міржақып Дулатұлы болды. Міржақыптың тұңғыш өлеңдер жинағы 1909 жылы Қазан қаласында «Оян, қазақ!» деген атпен басылып шықты. Қазақ оқырмандары арасында бұл кітаптың әсері өте күшті болды. Бұл кітап жас авторға патша әкімдерінің тарапынан қуғын-сүргін ала келді, ол тергеу органдарының бақылауына алынды, артынша «Оян, қазақ!» кәмпескеленді.

1910 жылы Қазандағы Каримовтар баспасынан «Бақытсыз Жамал» романы жарық көреді. Әр жерде шығатын қазақ басылымдарына, әсіресе «Айқап» журналына үзбей жазып тұрады.

1935 жылы қазанның 5-і күні Ақ теңіз – Балтық каналының бойындағы Сосновец стансасында, лагерьдің лазаретінде ауыр науқастан қайтыс болады. Дулатұлының «қылмысты» ісін жан-жақты тексере келіп, Қазақ КСР-нің прокуроры 1988 жылғы қазанның 27-сі күні тиісінше наразылық білдірді де, Республика Жоғарғы Сотының коллегиясы сол жылғы қарашаның төртінде оның ардақты есімін біржола ақтады. XX ғасырдың бас кезіндегі қазақ мәдениеті мен әдебиетінің ірі өкілі Міржақып шығармалары халқымен қайта қауышты. Оның атында көшелер, мектептер, туған жерінде мұражай бар, ескерткіш орнатылған.

19 желтоқсан

ТӨЛЕГЕН ТОҚТАРОВ
туғанына 100 жыл (1920-1945)

Еліміздің еркіндігін, ар намысын қорғаған ержүрек перзенттеріміздің бірі - Төлеген Тоқтаров. Ол 1920 жылы Шығыс Қазақстан облысы Таврия ауданы Қарақұдық ауылында дүниеге келген.

Төлегеннің ата-анасы ашаршылық жылдарының құрбаны болған. Әкесінің інісі Ғадылқұмар Төлегенді сол кездегі Риддер қаласына алып келеді. Мұнда Төлеген қазақ мектебінде жеті кластық білім алады. Кішкентай кезінен қиындық қыспағын көріп, ол өте пысық әрі өжет болып өседі. 1938 жылы он жеті жасында сол кездегі ірі кәсіпорын - қорғасын заводына жұмысқа түседі. Ол алғашқы күндерден-ақ өзін қабілетті іскер жас ретінде көрсетеді.

Ұлы Отан соғысы басталғанда әскер қатарына алуын өтінген Төлегеннің өтініші қабылданады. Ерікті түрде ол бастаған лениногорлық бір топ жас жауынгерлер Москва маңындағы Панфилов дивизиясына келіп қосылады. Бұл 1942 жылдың 12 қаңтар болатын. Осылайша Төлеген 275- полктың автоматшылар ротасының жауынгері болады. Міне осы қаңтар айынан бастап, оның майдандағы өмірі басталады. Содан тоғызыншы ақпанға дейін... Көп емес...

Өте тапқыр, ержүрек те ақжарқын жас жігіт келген күннен-ақ рота жауынгерлері арасында зор сүйіспеншілікке бөленді. Ол өз өнегесімен қарулас жолдастарын жеңіске жігерлендіріп, бәрін батыл қимылдауға, қауіпті кезде селт етпеуге шақырды. «Ажалдың көзіне тура қара, кірпік қақпа, сонда сенен ажал қорқады, сен жеңесің», - дейтін еді ол.

Төлеген Нагаткино, Соколово, Трошково, Бракловицы, Траково деревнялары үшін болған ұрыстарда ерекше ерлігімен көзге түседі, Төлегеннің бөлімшесі 1942 жылдың 9 ақпанында Бородино селосы үшін дұшпанға қарсы ұрыс жүргізді. Бұл ұрыс бірнеше күнге созылды. Даңқты ерлікке толы Бородино үшін болған ұрыста Төлеген қаһармандық ерлік көрсетіп, қаза тапты.

Отан гвардияшы Т.Тоқтаровқа Кеңес Одағының батыры атағын беріп, оны ерлігі жоғары бағаланды. Т.Тоқтаров жайлы ән, опера жазылды. Лениногор полиметалл комбинатының территориясындабатырға ескерткіш орнатылған. Кеңді Алтайда Т.Тоқтаровтың есімімен мектеп, көше, алаң аталады. Жазушы К.Сақабаевтың Төлегеннің өмірбаянына арналған «Намыс» атты повесі 2000 жылы жарық көрді.

АҚТАН КЕРЕЙҰЛЫ
туғанына 170 жыл (1850-1912)

1850 жылы Ақтөбе өңіріндегі Байғанин ауданы Сағыз өзенінің бойында дүниеге келді. Ақын, жыршы. Қазақтың Абыл, Махамбет, Шернияз, Нұрым, Марабай ақындарды өнеге тұтқан. Жем мен Сағыз, Ойыл мен Жайық бойындағы жұртқа атақ-даңқы кезінде кең жайылған Ақтан Керейұлы әрі арынды ақын, әрі ағынды жыршы болған. Айтқыштығымен аты шығып, халық арасында белгілі «бес жорға» атанған саңлақтардың бірі.

Кейінгі ұрпақа елуден астам батырлар жырын жеткізіп, қазақ әдебиетінің алтын қорына қымбат қазына сыйлаған атақты Мұрын жырау көп қиссаны осы Ақтаннан мирас еткен. Нұрым, Қашаған, Аралбай, Құлмамбет, Қоспақ сынды жүйріктермен үзеңгілес жүріп өнер өрбіткен.

Ақын жыраудың «Аяғына қан түссе», «Біріншіден не жаман», «Той бастар», «Бата», «Біразырақ сөйлейін», «Заман жайында», «Тыңдасаңыз сөзімді», «Ерлік жыры» т.б. терме толғаулары бар. Ақын жырлары «Ертедегі әдебиет нұсқалар» (1967), «Ақберен» (1972), «Өсиетнаме» (1982), «Бес ғасыр жырлайды» (1985-1989), «Жырдария», «Абыл, Нұрым, Ақтаным» (1997), «Жәдігер» Ақтөбе өңірінің әдеби антологиясы (2006), «Адырна» Ақтөбе кітапханасы (2011), «Ақындар аманаты» (2014) жыр жинақтарына енген. 1912 жылы Байғанин өңіріндегі Шибұлақ деген жерде өмірден өткен.

НҰРПЕЙІС БАЙҒАНИН
туғанына 160 жыл (1860-1945)

Нұрпейіс Байғанин 1860 жылы Орал губерниясы, Темір уезінде қазіргі Ақтөбе облысы, Темір ауданында туған. Нұрпейістің әкесі Байғана жоқшылықты көп көрген, Барсай, Досжан деген ірі байлардың қойын бағып күнелткен. Анасы Үміт өте ажарлы, сымбаты мен ақылы бірдей жарасымды келген, оның үстіне ел таныған әнші, күйші болған кісі болған.

Бала Нұрпейіс, ата кәсібін етіп, қозы соңында жүріп қанша шаршаса да, қиналса да кешке үйге келгенінде анасының әсем әнімен ұйықтап, анасы тартқан құдыретті домбыраның қоңыр үніне құмартады. Мұны сезген сезімтал ана баласын өнерге қызықтыра түседі, баули түседі.

Үміт ақын да болыпты деседі. Басқадан естіген өлеңді тез жаттап алып бұлжытпай айтуға машықтанады. Өзі де өлеңді жанынан шығаруға әуестенеді. Әуелде өз өнеріне онша мән бермей жүрген талапты жас, кейін айтқан өлең-жырын жұрт ықыласпен тыңдайтынын байқайды.

Үкімет пен партия Нұрпейіс Байғаниннің көп жылғы жемісті еңбегін өте жоғары бағалады: 1939 жылы ақынға «Қазақ ССР-ның өнерге еңбек сіңірген қайраткері» деген құрметті атақ берді және Қазақ ССР Жоғарғы Советі Президиумының грамотасымен наградтады. Міне, осыдан былай қарай қазақтың атақты төкпе ақыны, жырауы Нұрпейіс Байғаниннің шығармалары мұқият жиналып, жарияланып, зерттеле де бастады. Нұрпейіс Байғанин 1945 жылы Ұлы жеңіс күніне аз қалғанда, 9 апрель күні дүние салды. Бірақ оның артында Қазақстанның шындық бейнесін суреттейтін, қазақ халқымен бірге жасайтын мұхиттай терең, әрі таусылмас мол мұрасы — тамаша жырлары қалды. Нұрпейіс Байғанин жан-жақты, көп қырлы ақын. Бір жағынан ол асқан төкпе (импровизатор) ақын болса, екінші жағынан творчествосының басым жағы оның халықтың дәстүрлі батырлық, ерлік дастандарын жырлауында жатыр. Басқа ақын-жыршылардан бөлек айрықша көзге түсетін ерекшелігі де осында.

Нұрпейіс өлеңдері соншалықты әсерлі, жанды, жалынды суретті болып келеді. Айтайын деген ойын көз алдыға айқын етіп елестетіп отырады. Нұрпейіс жырларын оқығанда оқушының жалықпайтыны да, еліге, құмарта оқитыны да содан.

Нұрпейіс Байғанин соңына мол әдеби мұра қалдырған көрнекті халық ақыны.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ МЕРЕКЕСІ

16-17 желтоқсан Қазақстан Республикасының Тәуелсіздік күні

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК МЕРЕКЕЛЕРІ

1-2 қаңтар Жаңа жыл

8 наурыз Халықаралық әйелдер күні

21-23 наурыз Наурыз мейрамы

1 мамыр Қазақстан халқының бірлігі мерекесі

7 мамыр Отан қорғаушылар күні

9 мамыр Жеңіс күні

6 шілде Астана күні

30 тамыз Қазақстан Республикасының Конституциясы күні

1 желтоқсан Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті күні

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ КӘСІПТІК ЖӘНЕ ӨЗГЕ ДЕ МЕРЕКЕЛЕР

1 наурыз	Алғыс айту күні
5 сәуір	Геолог күні – сәуірдің бірінші жексенбісі
12 сәуір	Ғылыми қызметкерлер күні
21 сәуір	Қазақстан Республикасы Мемлекеттік күзет қызметі күні
23 сәуір	Дүниежүзі кітап күні
21 мамыр	Мәдениет және өнер қызметкерлерінің күні
31 мамыр	Химия өнеркәсібі қызметкерлерінің күні
31 мамыр	Саяси қуғын-сүргін және ашаршылық құрбандарын еске алу күні
4 маусым	Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздер күні
5 маусым	Эколог күні
14 маусым	Жеңіл өнеркәсіп қызметкерлерінің күні - маусымның екінші жексенбісі
21 маусым	Медицина қызметкер күні – маусымның үшінші жексенбісі
23 маусым	Мемлекеттік қызметші күні

28 маусым	Байланыс және ақпарат қызметкерлерінің күні
2 шілде	Дипломатиялық қызмет күні
5 шілде	Ұлттық домбыра күні – шілденің бірінші жексенбісі
13 шілде	Ұлттық қауіпсіздік органдары қызметкерлерінің күні
19 шілде	Металлург күні – шілденің үшінші жексенбісі
2 тамыз	Көлік қызметкерлері күні – тамыздың бірінші жексенбісі
9 тамыз	Құрылысшы күні – тамыздың екінші жексенбісі
18 тамыз	Шекарашылар күні
16 тамыз	Спорт күні – тамыздың үшінші жексенбісі
30 тамыз	Шахтер күні – тамыздың соңғы жексенбісі
1 қыркүйек	Білім күні
6 қыркүйек	Мұнай-газ кешені қызметкерлерінің күні – қыркүйектің бірінші жексенбісі
13 қыркүйек	Отбасы күні - қыркүйектің екінші жексенбісі

20 қыркүйек	Қазақстан халқы тілдерінің күні - қыркүйектің үшінші жексенбісі
27 қыркүйек	Еңбек күні - қыркүйектің соңғы жексенбісі
27 қыркүйек	Машина жасаушы күні
28 қыркүйек	Атом саласының қызметкерлері күні
30 қыркүйек	Әділет органдары қызметкерлерінің күні
4 қазан	Мұғалім күні – қазанның бірінші жексенбісі
19 қазан	Құтқарушы күні
25 қазан	Әлеуметтік қорғау жүйесі қызметкерлерінің күні
8 қараша	Статистика күні
15 қараша	Ұлттық валюта – теңге күні, қаржы саласы қызметкерлерінің кәсіптік мерекесі
22 қараша	Ауыл шаруашылығы қызметкерлерінің күні – қарашаның үшінші жексенбісі
6 желтоқсан	Прокуратура күні
12 желтоқсан	Кедендік орган қызметкерлері күні
20 желтоқсан	Энергетик күні – желтоқсанның үшінші жексенбісі

ЕСІМДЕР КӨРСЕТКІШІ

А

Айжанов Ж. 8
Айнабеков К. 8
Айтұлы Т. 11
Айшуақ хан 10
Ақдәулетұлы М. 6, 22
Ақтан батыр 10

Ә

Әбу-Насыр әл-Фараби 10
Әлімжанов Ә. 6

Б

Байбосынов Қ. 6
Байғанин Н. 11, 37
Баймағамбетов С. 11
Баласағұни Ж. 11
Бектаев Қ. 8
Бегалин С. 8
Былшық би 10

Д

Доспамбет жырау 10
Дулатұлы М. 8, 34
Дүйсенбаев Е. 6, 23

Ж

Жазықов Қ. 7, 31
Жұбанов Қ. 7, 28

К

Керейұлы А. 10, 36

Қ

Қалдаяқов Ш. 7.

Қаратаев М. 9

Қараұлы Б. 10

Қашқари М. 11

Құнанбайұлы А. 7, 30

М

Молдағалиев Ж. 7, 32

Молдағұлова Ә. 6, 25

Момышұлы Б. 9

Мөңке би 11

Мұқанов М. 8

Мырзағұлұлы Б. 10

Мырзахметұлы М. 6, 20

Н

Назарбаев Н. 7, 26

Нұрғали Р. 6, 24

С

Сарыұлы А. 10

Сатпаева Ш. 7, 28

Сүйіншіұлы Қ. 11

Т

Тарақұлы А. 10

Тәуке хан 11

Тоқтаров Т. 9, 35

Тілепбергенов Ж. 10

У

Уайдин Ү. 8

Ш

Шанов Ө. 6

Шығайұлы Д. 10

МАЗМҰНЫ

<i>Алғы сөз</i>	3
<i>Қазақстан Республикасы және Ақтөбе облысы бойынша аталып өтілетін және еске алынатын күндер тізбегі</i>	4
<i>Туған күні, айы белгісіз қайраткерлер, мекемелер мен тарихи оқиғалар тізімі</i>	10
<i>Мерейтойлық күндерге қысқаша анықтама</i>	12
<i>Қазақстан Республикасының ұлттық мерекесі</i>	39
<i>Қазақстан Республикасының мемлекеттік мерекелері</i>	39
<i>Қазақстан Республикасындағы кәсіптік және өзге де мерекелер</i>	40
<i>Есімдер көрсеткіші</i>	43